

KUNNSKAPSGRUNNLAG, FRIVILLIG SEKTOR I VESTLAND

- Førsteutkast, 15. januar 2021 -

Innhald

Innhald	1
1 Innleiing.....	2
1.1 Mandat for arbeidet.....	2
1.2 Avgrensingar og definisjonar	2
1.3 Vestland fylke – demografi og endringar.....	3
2 Frivillig sektor i Vestland	3
2.1 Frivillig deltaking og folkehelse.....	3
2.2 Spørjeundersøking blant regionale frivillige organisasjonar i Vestland.....	4
2.3 Frivillige organisasjonar	5
2.3.1 Barne- og ungdomsorganisasjonar	5
2.3.2 Frivillige kulturorganisasjonar	6
2.3.3 Idretts- og friluftorganisasjonar	7
2.3.4 Mangfaldsorganisasjonar.....	7
2.3.5 Andre viktige sivilsamfunnsorganisasjonar.....	7
2.4 Frivillig innsats utan medlemskapstilknytning	8
2.5 Arenaer for frivillig arbeid.....	9
2.6 Samhandling med andre sektorar.....	10
3 Mål og planar i Vestland fylkeskommune.....	12
4 Internasjonale og nasjonale mål, undersøkingar og forskning.....	13
4.1 FN sine berekraftsmål	13
4.2 Nasjonale rammer og mål for frivillig sektor	14
4.3 Frivilligheita i Norge: Ressursar og forskning.....	15
4.3.1 Nasjonale paraplyar for frivilligheit.....	15
4.3.2 Nasjonale tal og undersøkingar	15
4.3.3 Forsking på frivilligheit	16
4.3.4 Frivillig sektor og korona-pandemien	18
5 Oppsummering: Moglegheiter og utfordringar for frivillig sektor i framtida.....	19
6 Avslutning	20
7 Kjelder / referansar	20
8 Vedlegg	20

1 Innleiing

Frivilligheita i Vestland er stor og mangfaldig og fremjar deltaking, engasjement, inkludering, folkehelse, lokalsamfunnsutvikling, velferd og demokrati. Vestland fylkeskommune sitt mål er ein aktiv frivillig sektor lokalt og regionalt.

Skal vi løfte og fremje frivilligheita i Vestland treng vi kunnskap og handling. Derfor har Vestland fylkeskommune laga dette **kunnskapsgrunnlaget om frivillig sektor i Vestland**. Kunnskapsgrunnlaget vil vi bruke i arbeidet med å utvikle ein frivilligpolitisk strategi for Vestland.

Mange har kome med bidrag til kunnskapsgrunnlaget. Tusen takk til alle!

1.1 Mandat for arbeidet

4. juni 2020 gjorde hovudutval for kultur, idrett og integrering i Vestland fylkeskommune følgjande vedtak:

1. Vestland fylkeskommune startar arbeidet med eit kunnskapsgrunnlag om frivillig sektor i Vestland. Kunnskapsgrunnlaget blir lagt fram for vedtak i hovudutval for kultur, idrett og integrering våren 2021.
2. Vestland fylkeskommune vil vedta frivilligpolitisk strategi for Vestland i 2021. Den frivilligpolitiske strategien for Vestland skal vere med som ein av strategiane knytt til utviklingsplan for Vestland 2021-2024.
3. Det blir sett ned ei tverrfagleg gruppe til å jobbe med kunnskapsgrunnlaget og til å førebu frivilligpolitisk strategi for Vestland. Gruppa blir leia av avdeling for kultur, idrett og inkludering.
4. Vestland fylkeskommune innleier eit samarbeid med Frivillighet Norge knytt til arbeidet med frivilligpolitikk i Vestland.

Avdeling for kultur, idrett og inkludering i Vestland fylkeskommune har leia arbeidet med kunnskapsgrunnlaget. Leiargruppa i avdelinga sette i juni 2020 ned ei tverrfagleg gruppe med tilsette frå ulike avdelingar og seksjonar i fylkeskommunen til å arbeide med kunnskapsgrunnlag og frivilligstrategi.

1.2 Avgrensingar og definisjonar

Det er i kommunane det frivillige arbeidet skjer, og fleire av kommunane i Vestland har vedtatt kommunale frivilligstrategiar. I kunnskapsgrunnlaget ser vi på frivillig sektor i eit regionalt perspektiv. Som fylkeskommune har vi eit særskilt ansvar for det regionale nivået. Omgrepet *regionalt* handlar her om geografisk nedslagsfelt utover ein enkeltkommune og/eller regional funksjon i kraft av oppdrag, storleik, kvalitet og særpreg. Lokale organisasjonar som ikkje har eit regions- eller fylkesledd er det difor lagt mindre vekt på.

Frivillighet Norge viser til ILO (International Labor Organization) sin definisjon av frivillighet:¹

ikke-obligatorisk arbeid, det vil si den tiden en person bruker på å utføre en eller flere aktiviteter - enten gjennom en organisasjon, eller direkte overfor andre utenfor egen husholdning - uten å ta betalt (ILO, 2011).

Gro Lorentzen skriv i boka *Frivillighet. Nye former for frivillig arbeid i norske kommuner*² at det ofte blir skilt mellom frivillige organisasjonar, frivillige tiltak og frivillig arbeid. Frivillige organisasjonar er medlemsorganisasjonar med frivillig medlemsskap frikopla frå det offentlege. Eit frivillig tiltak er eit avgrensa, organisert tilbod i regi av ein frivillig organisasjon. Frivillig arbeid er utbetalt arbeidsinnsats innanfor området til ein frivillig organisasjon eller enkeltpersonar sin frivillige innsats.

¹ <https://www.frivillighetnorge.no/fakta/hva-er-frivillighet/>

² Lorentzen 1994, i følge Lorentzen & Midtsundstad 2020. Frivillighet. Nye former for frivillig arbeid i norske kommuner

1.3 Vestland fylke – demografi og endringar

Vestland er eit spreiddbygd fylke, sjølv om rundt 80% av befolkninga bur i ein tettstad. Sentraliseringa er venta å auke i dei kommande år, og fram mot 2040 vil åtte av ti innbyggjarar vere busett i dei mest sentrale kommunane.

Fødselstala går nedover, og befolkninga blir eldre. Aldersfordelinga i kommunane er ujamn. Framskrivingar syner at i 2040 vil kommunar som Sogndal, Øygarden og Bjørnafjorden ha mindre enn 20% eldre, medan i dei andre kommunane kring Sognefjorden, i Samnanger og i Ullensvang vil eldre utgjere over 30 % av befolkninga.³

Innvandring har vore viktig for folketalsutviklinga i alle delar av fylket dei seinare åra. Ved inngangen til 2018 var 12% av befolkninga innvandrarak og norskfødde med innvandrarforeldre. Dei siste åra har innvandringa bremsa opp. Det er fleire med innvandrarbakgrunn som flyttar frå enn til Vestland, på landsbasis.

Gode oppvekstvilkår skaper grunnlaget for helse og trivsel gjennom heile livet. Folkehelseoversikta i Vestland (2019-2023)⁴ viser at dei fleste i Vestland lever gode liv og tek gode og sunne val for seg sjølv og familien. I Vestland er forventale levealder for menn og kvinner signifikant høgare enn landet elles. Gode samfunn og helsetenester er viktige årsaker til at folk blir eldre. Likevel er livsvilkår som trygg oppvekst, utdanning, arbeid og inntekt og ei meningsfull fritid ulikt fordelt i fylket vårt. Dette gjev utslag i helse og levealder.

2 Frivillig sektor i Vestland

Det frivillige arbeidet er stort og famnar mange ulike område og sektorar. Vi vil ikkje klare å fange opp alt som skjer i frivilligheita, men vil prøve å gje eit oversiktsbilete.

Frivilligheita endrar seg i takt med samfunnet elles. Skal vi klare å løfte frivilligheita må vi ikkje berre skildre no-situasjonen eller historia. Vi må prøve å sjå tendensar og utviklingstrekk. Fleire ønskjer å vere frivillige utan å vere medlem i ein organisasjon, økonomien er i endring og frivilligheita vil truleg ta større ansvar for offentlege tenester framover. Vi blir stadig fleire eldre og det nye styringsidealet er samskaping mellom det offentlege, det private og sivilsamfunnet sine organisasjonar. Eit sentralt spørsmål er korleis samfunnet og frivilligheita vil sjå ut etter korona-pandemien, som har prega samfunnet sidan 2020.

Vi skal ta inn over oss utfordringane i frivilligheita. Innvandrarak deltar i mindre grad, og er i lag med kvinner, underrepresenterte i styre og leiing i frivillige organisasjonar. Enkelte frivillige organisasjonar opplever medlemsfråfall. Dårleg privatøkonomi hindrar ein del i å kunne delta i aktivitetar og frivillig arbeid. Andre kan ha utfordringar med å delta på grunn av helse eller funksjonshemming.

2.1 Frivillig deltaking og folkehelse

Folkehelseoversikta i Vestland (2019-2023) viser at helsefremmande kvardagsarenaer aukar livskvaliteten og meistring. Å utvikle kvaliteten på arenaene der folk oppheld seg - særleg i oppveksten - er eit viktig verkemiddel for å skape ei robust og deltakande befolkning. Å sikre at folk deltek og ikkje fell utanfor er svært viktige folkehelseiltak som kommunane, fylkeskommunen og næringslivet har gode moglegheter til å påverke gjennom sine verkemiddelapparat.

Deltaking i frivillig arbeid gir sosial støtte, kontakt, styrker demokratiet og tilhørsla, i tillegg til at det er med på å førebygge einsemd og utanforskap. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, har i ein kunnskaps gjennomgang på frivilligheit og folkehelse⁵ vist til at fleire studiar peikar på ei positiv samanheng mellom deltaking i frivillig arbeid og sjølvrapportert god helse og livskvalitet.

³ <https://www.vestlandfylke.no/statistikk-kart-og-analyse/rapportar/vestland-statistikk-og-utviklingstrekk/>

⁴ <https://www.vestlandfylke.no/folkehelse/kunnskapsgrunnlag/oversikt-over-folkehelse/>

⁵ https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/publikasjoner/notater/notat_02_2016_v4.pdf

Samanlikna med personar som ikkje deltek i frivillig arbeid, rapporterer frivillige stort sett at dei har betre allmennhelse, færre fysiske helseplager og meir velvære.

Tal frå SSB i 2020 viser at 45 % av befolkninga på Vestlandet er aktive i frivillige organisasjonar. 18 % er aktive i to eller fleire organisasjonar, medan 39 % har utført gratisarbeid siste året⁶.

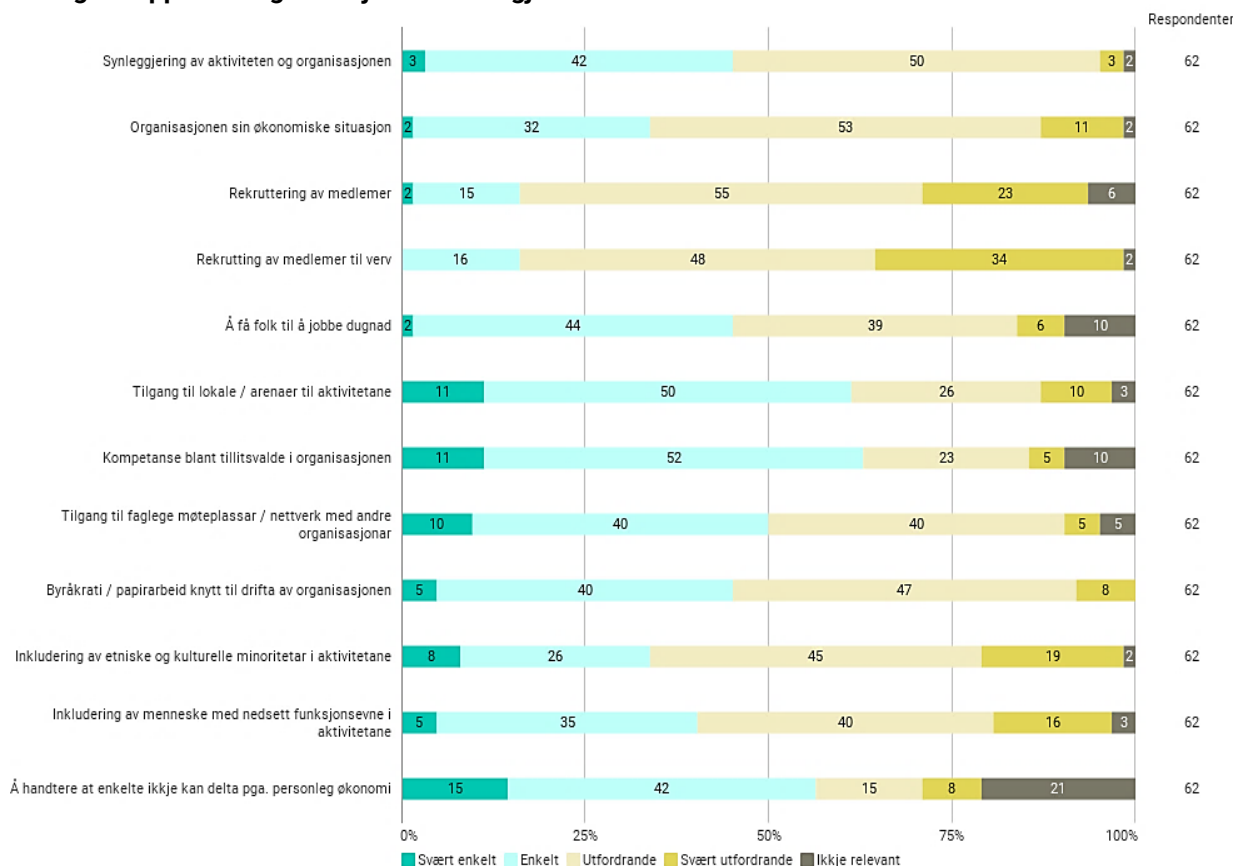
Folkehelseundersøkingane i Hordaland (2018) og Sogn og Fjordane (2019) viser ein positiv samanheng mellom høg utdanning og deltaking i organisert aktivitet for dei over 18 år. Også økonomisk ulikskap påverkar sosial deltaking. Barn i familiar med låg inntekt deltek i mindre grad og sluttar tidlegare i organiserte aktivitetar enn andre barn. Ved å stå utanfor fritidsaktivitetar går dei glipp av viktige arenaer for å treffe andre, utvikle sosial kompetanse, identitet og demokratiforståing.

2.2 Spørjeundersøking blant regionale frivillige organisasjonar i Vestland

Vestland fylkeskommune sendte i desember 2020 ut ei spørjeundersøking for å kartlegge utfordringar og moglegheiter innan frivilligheita, og for å få innspel til korleis vi kan løfte frivillig sektor. Undersøkinga vart sendt ut til éin kontaktperson (tillitsvald eller tilsett) i kvar av i alt 92 regionale frivillige organisasjonar, og 66 % svarte på undersøkinga. I ein del av svara har kontaktpersonen svart på vegne av lokallaga i organisasjonen.

Respondentane vart delt inn i fire typar organisasjonar: Kulturorganisasjon, barne- og ungdomsorganisasjon, idretts-, friluft- og naturorganisasjon og andre organisasjonar. Det vart understreka at ein skulle svare utifrå ein «normalsituasjon», slik den såg ut før korona-pandemien. Undersøkinga viser nokre interessante tendensar. Vi skal likevel vere forsiktige med å dra for tydelege konklusjonar. Rapporten frå undersøkinga ligg på www.vestlandfylke.no. (kjem!)

I kva grad opplever organisasjonen din følgjande område som enkelt eller utfordrande?

⁶ <https://www.ssb.no/statbank/table/13070>

Svara på hovudspørsmålet i undersøkinga viser ein klar tendens til at rekruttering av medlemer, rekruttering av medlemer til verv, inkludering av etniske og kulturelle minoritetar i aktivitetane og inkludering av menneske med nedsett funksjonsevne i aktivitetane blir sett på som dei mest utfordrande områda.

Det er ein viss variasjon mellom svara frå dei fire ulike organisasjonstypene. Kulturorganisasjonane har høgst svarprosent som peikar på rekruttering og inkludering som ei utfordring, og svarar mest negativt rundt synleggjering. Hos barne- og ungdomsorganisasjonane svarar også mange at rekruttering er utfordrande, men har meir positive svar når det gjeld inkludering. For idrett-, friluft- og naturorganisasjonane er rekruttering av medlemer til verv og arbeidet med inkludering dei mest utfordrande områda. I tillegg svarar mange at byråkrati/papirarbeid og det å få folk til å jobbe dugnad er utfordrande, medan ein høg andel svarar at kompetanse blant tillitsvalde er enkelt eller svært enkelt. For kategorien «andre organisasjonar» er rekruttering av medlemer det mest utfordrande området, medan mange fleire svarar at synleggjering og inkludering er enkelt/svært enkelt. Dette kan henge saman med at ein del av dei har humanitært eller interessepolitisk formål.

I dei opne tekstsvara frå undersøkinga er tilbakemeldinga at mange av ønskjer fleire møteplassar for frivillig sektor (seminar, konferansar, erfaringsutveksling o.l.), og dei ønskjer at det blir oppretta regionale kulturråd og/eller frivilligråd.

2.3 Frivillige organisasjonar

Dei frivillige organisasjonane er bærebjelken innan frivillig sektor. Som fylkeskommune har vi særskilt ansvar for regionale frivillige barne- og ungdomsorganisasjonar, kulturorganisasjonar, idretts- og friluftorganisasjonar og mangfaldsorganisasjonar. Vi har også kontakt med og yter tilskot til andre regionale frivillige organisasjonar. I Vestland fylkeskommune sitt budsjett for 2021 er det sett av om lag **xxxx** kr i driftstilskot til regionale frivillige organisasjonar og om lag **xxxx** kr i prosjektmidlar til frivillig sektor, fordelt på ulike tilskotsordningar. I tillegg kjem mellom anna spelemidlar til idrettsanlegg og kulturarenaer.

Kommunane rapporterer kvart år inn tal på frivillige lag som får kommunalt tilskot, og kor mykje som blir delt ut i driftstilskot⁷:

2019	Frivillige lag og foreiningar, andre kulturaktivitetar		Frivillige lag og foreiningar, idrett	
	Hordaland	Sogn og Fjordane	Hordaland	Sogn og Fjordane
Frivillige lag og foreiningar som mottar kommunalt tilskot (antal)	999	395	517	135
Driftstilskot til frivillige lag og foreiningar (1000 kr)	36 507	10 139	42 979	9 990
Kommunale driftstilskot til frivillige lag og foreiningar per lag som mottar tilskot (kr)	36 544	25 668	83 132	74 000

I 2019 fekk 999 lag/foreiningar innan ulike kulturaktivitetar i Hordaland tilskot, og 517 innan idrett. I Sogn og Fjordane var tilsvarende tal 395 og 135. Driftsstøtta utgjorde nesten 80 millionar i Hordaland, og drygt 20 millionar i Sogn og Fjordane.

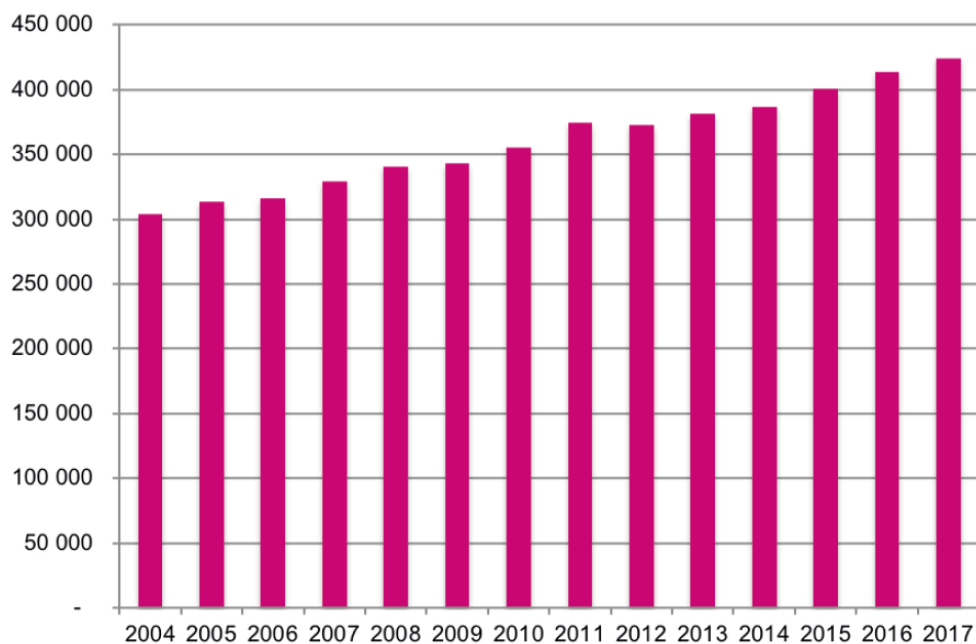
2.3.1 Barne- og ungdomsorganisasjonar

Dei frivillige barne- og ungdomsorganisasjonane representerer mange ulike verdiar, og har eit stort mangfald av aktivitetar innan mellom anna kultur, friluftsliv, idrett, fritid, livssyn, samfunnspolitikk og elev/student.

⁷ <https://www.ssb.no/statbank/table/11761/>

På nasjonalt nivå er 100 barne- og ungdomsorganisasjonar medlemmer i paraplyorganisasjonen Landsrådet for Noregs barne- og ungdomsorganisasjonar (LNU), med til saman rundt 450 000 medlemsskap.⁸ Organisasjonar med idrettslege aktivitetar og ad-hoc organisasjonar har ikkje fullt medlemsskap i LNU, og kjem derfor i tillegg. Mange av dei nasjonale barne- og ungdomsorganisasjonane har region-/ fylkesledd i Vestland. Vestland fylkeskommune har ei tilskotsordning til drift av regionale barne- og ungdomsorganisasjonar. 17 organisasjonar fekk tilskot gjennom ordninga i 2020.

Undersøkinga «Ung frivillighet 2018. Rapport 16»⁹ viser vekst i medlemstalet på nasjonalt nivå i dei frivillige barne- og ungdomsorganisasjonane i LNU i perioden 2006-2017:

Figur 1: Medlemmer i barne- og ungdomsorganisasjonene
Tellende medlemmer blant organisasjonar som mottok grunnstøtte året etter grunnlagsåret, 2005-2017 (inkluderer ikke ungdomspartiene).

2.3.2 Frivillige kulturorganisasjonar

Dei frivillige kulturorganisasjonane har eit stort mangfald av aktivitetar innan musikk, song, teater, handverk, dans, historieformidling, visuell kunst, kulturminnearbeid og andre område. Mange kulturorganisasjonar står bak festivalar og store publikumsarrangement. Ein del frivillige kulturorganisasjonar er eigarar av lokale kulturbygg.

I det nasjonale samarbeidsforumet Frivillighet Norge er 41 av 300 medlemsorganisasjonar i kategorien «Kultur og fritid»¹⁰. Mange av desse har region- eller fylkeslag i Vestland. Norges kulturvernforbund er ein paraplyorganisasjon for frivillige kulturvernorganisasjonar og samlar 26 landsdekkande organisasjonar, der enkelte også har region- eller fylkeslag. Vestland musikkråd samlar 21 regionale musikkorganisasjonar under sin paraply. I ein del kommunar og regionar har frivillige kulturorganisasjonar gått saman om å stifte ulike typar kulturråd for frivillig sektor, for å samordne aktivitetar og løfte felles utfordringar.

Vestland fylkeskommune stør opp under det frivillige kulturlivet gjennom mellom anna tilskotsordningar til drift av regionale kulturorganisasjonar og midlar til prosjekt. I 2021 fekk 16 fylkeslag eller paraplyorganisasjonar innan frivillig kulturliv driftstilskot via fylkeskommunen.

⁸ www.lnu.no

⁹ <https://www.lnu.no/wp-content/uploads/2018/10/lnu-r16-ung-frivillighet-2018.pdf>

¹⁰ <https://www.frivillighetnorge.no/medlemmer/kultur-og-fritid/>

2.3.3 Idretts- og friluftsansjonar

Norsk idrett er organisert under Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komite (NIF)¹¹, og svært mange særrettar og regionale idrettsorganisasjonar er tilknytt NIF sentralt. Føremålet til NIF er å arbeide for at alle menneske får høve til å utøve idrett ut i frå sine ønskje og behov.

I Vestland fylke er idretten organisert gjennom Vestland Idrettskrets. Idrettskretsen er bindeledd mellom dei lokale idrettslag og dei regionale særrettsskretsane. Idrettskretsen omfattar 53 særrettar og 43 idrettsråd, som organiserer 1130 idrettslag og 243 000 medlemskap.

Nasjonalt er friluftslivet primært organisert gjennom to organisasjonar, Norsk Friluftsliv¹² og Friluftsrådenes Landsforbund¹³. Norsk Friluftsliv organiserer 18 friluftsansjonar nasjonalt, med over 950 000 medlemmar og meir enn 5000 lag og foreiningar. Mange av desse har regionale lag i Vestland. Fleire av organisasjonane er også medlemmer i Forum for Natur og Friluftsliv (FNF)¹⁴ som arbeider med spørsmål knytt til friluftsliv, natur og miljø. I Vestland fylke er det per i dag tre interkommunale friluftsråd knytt til Friluftsrådenes Landsforbund.

Vestland fylkeskommune samarbeider med og gjev drifts- og prosjekttilskot til fleire av dei regionale idretts- og friluftsansjonane.

2.3.4 Mangfaldsansjonar

Mangfald handlar om menneske i samfunnet, om det som gjer oss ulike og det som samlar oss. Etnisk mangfald er ein del av dette biletet.

Ein innvandrarsjon kan definerast som ein sjon der medlemmer anten sjølv har innvandra eller har foreldre som har innvandra frå land i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Innvandrarsjonar kan ha ulike formål, men dei fleste er etablert for å ta vare på og styrke etnisk og religiøs identitet og tilhøyrse. Innvandrarsjonane si historie i Noreg er relativt kort, og heng saman med innvandringsperioden frå andre halvdel av 1960-talet. Den siste kartlegginga i Norge vart gjort i 2006, og viser om lag 1000 lokale foreiningar og 10 paraplyorganisasjonar.¹⁵ Truleg har talet innvandrarsjonar auka sidan dette.

Føremålet til sjonane kan mellom anna vere å skape nettverk, tilby kompetanseheving, og å styrke sosiale og kulturelle band. Nokre studium har likevel vist at mange innvandrarsjonar har ein tendens til å vere internt orienterte med få koplingar utad.¹⁶

1. januar 2020 overtok fylkeskommunane Integrerings- og mangfaldsdirektoratet (IMDI) sine seks regionale oppgåver. Ei av oppgåvene er regional oppfølging av frivilligheit og samfunnsdeltaking. Vestland fylkeskommune har fleire tilskotsordningar som skal bidra til å byggje opp under fylkeskommunen sine mål og arbeid på området inkludering og mangfald.

2.3.5 Andre viktige sivilsamfunnsorganisasjonar

I Vestland fylke har vi eit stor mangfald av sivilsamfunnsorganisasjonar, mange av desse med regionalt ledd. Vestland fylkeskommune er i kontakt med og gjev tilskot til fleire av desse organisasjonane.

Humanitære organisasjonar er basert på prinsippa om humanitet, nøytralitet, upartiskheit og uavhengigheit. Humanitært arbeid har som mål at menneske som lir, t.d. i krigs- eller naudsituasjonar, skal få det betre.

¹¹ www.idrettsforbundet.no

¹² <https://norskfriluftsliv.no/>

¹³ <https://www.friluftsrad.no/>

¹⁴ <https://fnf-nett.no/>

¹⁵ <https://www.regjeringen.no/contentassets/f5f792d1e2d54081b181655f3ca2ee79/no/pdfs/nou201120110014000dddpdfs.pdf>

¹⁶ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2442815/Foreningsliv+i+et+flerkulturelt+lokalsamfunn.pdf?sequence=2>

Frivillig sektor har vore med i utviklinga av velferdstenester og innovasjon på helse- og omsorgsfeltet, og har vist veg for det som seinare har blitt oppgåver for velferdsstaten. **Frivillige organisasjonar innan helse- og omsorgsfeltet** arbeider m.a. innan rusfeltet, kreftomsorg, psykisk helse og omsorg ved livets slutt.

Det finst **frivillige organisasjonar med og for seniorar og pensjonistar**. Frivilligheit og eldre dreier seg både om at eldre skal få god alderdom, og at eldre kan vere ein ressurs i samfunnet.

Det finst mange **organisasjonar for personar med nedsett funksjonsevne**, som mellom anna jobbar for likeverd og likestilling. Organisasjonane er gjerne nasjonale med regionale fylkeslag. Dei fleste er samla i Samarbeidsforumet av Funksjonshemmedes Organisasjonar (SAFO)¹⁷ og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO)¹⁸.

Trus- og livssynsorganisasjonane er i arbeidsoppgåver, breidde, mangfald og målgruppe i all hovudsak lik andre frivillige organisasjonar. Mykje av arbeidet er retta inn mot barn og ungdom og har ofte kultur, idrett, friluftsliv eller humanitært arbeid som primæraktivitet. Mange av organisasjonane har religiøst føremål og enkelte har humanistisk føremål.

Innanfor dei **politiske organisasjonane** har vi både dei politiske partia og ungdomspartia, samt organisasjonar som jobbar meir med politisk påverknadsarbeid innan meir spesifikke saksfelt, slik som internasjonale tema, naturvern, klima- og miljøspørsmål.

Det finst også ei rekkje frivillige **interesseorganisasjonar**, der mange har regionlag eller fylkeslag i Vestland. Organisasjonane jobbar innan ulike felt, frå politiske og rettighetsspørsmål, til helse, rusmiddel og trafikk.

Elev- og studentorganisasjonane er ofte organisert med lokale medlemslag knytt til studiestadane, men enkelte har også region- eller fylkeslag i Vestland.

Vi har også mange frivillige organisasjonar innan **bustad og økonomi**, slik som velforeiningar, grendelag, burettslag og arbeidslivsforeiningar.

Vaksenopplæringsforbundet¹⁹ er interesseorganisasjon for i alt 14 **studieforbund**, der dei fleste har regionlag i Vestland. Studieforbunda er ideelle organisasjonar med vaksenopplæring som hovudformål, og med medlemsorganisasjonar knytt til seg.

2.4 Frivillig innsats utan medlemsskapstilknytning

Frivillig arbeid frå enkeltpersonar som ikkje er medlem av eller representerer ein organisasjon er aukande, i følge Lorentzen & Midtsundstad (2020)²⁰. På lokalt plan engasjerer fleire seg mellom anna i arbeidet til frivilligsentralar i kommunane og deltar på dugnadsarbeid i lokalsamfunna. I spørjeundersøkinga som vart gjennomført blant regionale frivillige organisasjonar i Vestland i desember 2020 svarar godt over halvparten av organisasjonane at dei legg til rette for at dei som vil kan vere frivillige utan å vere medlemmer (**footnote**).

Den frivillige innsatsen ved større kulturarrangement og festivalar er stor. Arrangørane inviterer frivillige organisasjonar til innsats, eller enkeltpersonar melder seg sjølv som frivillige. Det er etablert digitale løysingar for samarbeidet mellom frivillige organisasjonar og arrangørane. Det er skilnad mellom frivilligheit i heilårsarrangement og frivilligheit på korte arrangement. Graden av frivillig arbeid er størst for arrangement med kommersiell driftsform, som pop og rock.²¹

¹⁷ <https://www.safo.no/>

¹⁸ <https://ffo.no/>

¹⁹ <http://www.vofo.no/om-vofo/om-vofo/>

²⁰ Lorentzen & Midtsundstad 2020. Frivillighet. Nye former for frivillig arbeid i norske kommuner, s. 13

²¹ <https://kunnskapsverket.org/sites/default/files/Nasjonal%20festivalstatestikk%202015%20Digital.pdf>

Innan idretten er frivilligheita heilt sentral, og i endring. Det er færre som jobbar lenge og mykje, og fleire som tek på seg kort og tidsavgrensa arbeid.²²

Vestland fylkeskommune yter tilskot til både kulturelle festivalar, idrettsarrangement og andre store arrangement. Frivillig.no er ein nasjonal portal der alle som ønskjer det kan melde seg til frivillig arbeid.²³

2.5 Arenaer for frivillig arbeid

Frivilligheita er mangfaldig og har til dels svært ulike behov for møteplassar, anlegg og arenaer for aktiviteten. I spørjeundersøkinga gjennomført av Vestland fylkeskommune blant regionale frivillige organisasjonar (fotnote) svarar om lag halvparten at det er utfordrande for lokallaga i organisasjonane å få tilgang til eigna lokale/arenaer for å gjennomføre aktivitetane sine. Om lag halvparten svarar også at det er dyrt for lokallaga å leige eller drifte lokale/arena for aktivitetane. I rapporten *Organisasjonslandskap i endring 2009-2019*²⁴, gjennomført av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, svarar rundt halvparten av organisasjonane at dei har tilgang til gratis eller rimelege lokale til aktiviteten. 20 % av dei lokale organisasjonane eig eigne lokale, i følge undersøkinga.

Mange frivillige organisasjonar nyttar offentlege lokale og arenaer, som t.d. skular og idrettsanlegg. Kommunane bestemmer om dei vil ta betalt for utlån. Er aktiviteten rekna som vaksenopplæring er dei offentlege lokala gratis, i følge vaksenopplæringslova, §7:

Undervisningslokaler der driftsutgiftene dekkes av det offentlige, skal etter søknad stilles vederlagsfritt til disposisjon for studieforbund og medlemsorganisasjoner ved avholdelse av kurs med tilskudd etter kapittel 2 i loven.

Tabellen nedanfor er henta frå SSB, og KOSTRA-tal frå kommunane, og viser kor mange kommunar i Hordaland og Sogn og Fjordane som hadde tilbod om gratis eller redusert husleige for barne- og ungdomsforeiningar i 2019²⁵:

2019	Frivillige lag og foreiningar, andre kulturaktivitetar		Frivillige lag og foreiningar, idrett	
	Hordaland	Sogn og Fj.	Hordaland	Sogn og Fj.
Gratis hall- eller husleie for frivillige barne- og ungdomsforeiningar (ja=1, nei=0)	27	15	26	14
Redusert hall- eller husleie for frivillige barne- og ungdomsforeiningar (ja=1, nei=0)	18	16	22	17

Fylkestinget i Vestland vedtok i samband med budsjett 2020 at vidaregåande skular og idrettsanlegg i fylkeskommunen si eige bør vere gratis for frivilligheita knytt til born og unge. Fylkeskommunen arbeider med å kartlegge kostnaden og praktiske forhold rundt dette.

Gjennom ordninga for spelemidlar blir det gjeve tilskot til kulturbygg, idrettsanlegg, friluftsanlegg og løypetiltak i fjellet / overnattingshytter. Fylkeskommunane tildeler kvart år spelemidlar til kulturbygg og anlegg for idrett og fysisk aktivitet, etter tildeling frå Kulturdepartementet. I 2020 vart følgjande tildelt i spelemidlar i Vestland fylke:

Tilskotsordning	Kr tildelt
Tilskot til kulturbygg	ca. 6,3 mill.

²² <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/vestland/arkiv/hordaland-idrettskrets/idrettsrad/frivillighet/>

²³ <https://om.frivillig.no/festivalogkultur>

²⁴ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmloi/bitstream/handle/11250/2639499/Organisasjonssamfunn%20i%20endring.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁵ <https://www.ssb.no/statbank/table/11761/>

Tilskot til idrett og fysisk aktivitet	ca. 192 mill.
--	---------------

Innanfor kulturbygg finn vi både offentleg eigde kulturhus og organisasjonseigde kulturbygg, eigd av ungdomslag, grendelag, velforeiningar og andre lag eller stiftingar. I 2020 var det i Vestland 55 søknader om tilskot til kulturbygg og åtte om tilskot til kulturarenaer med regionale funksjonar.

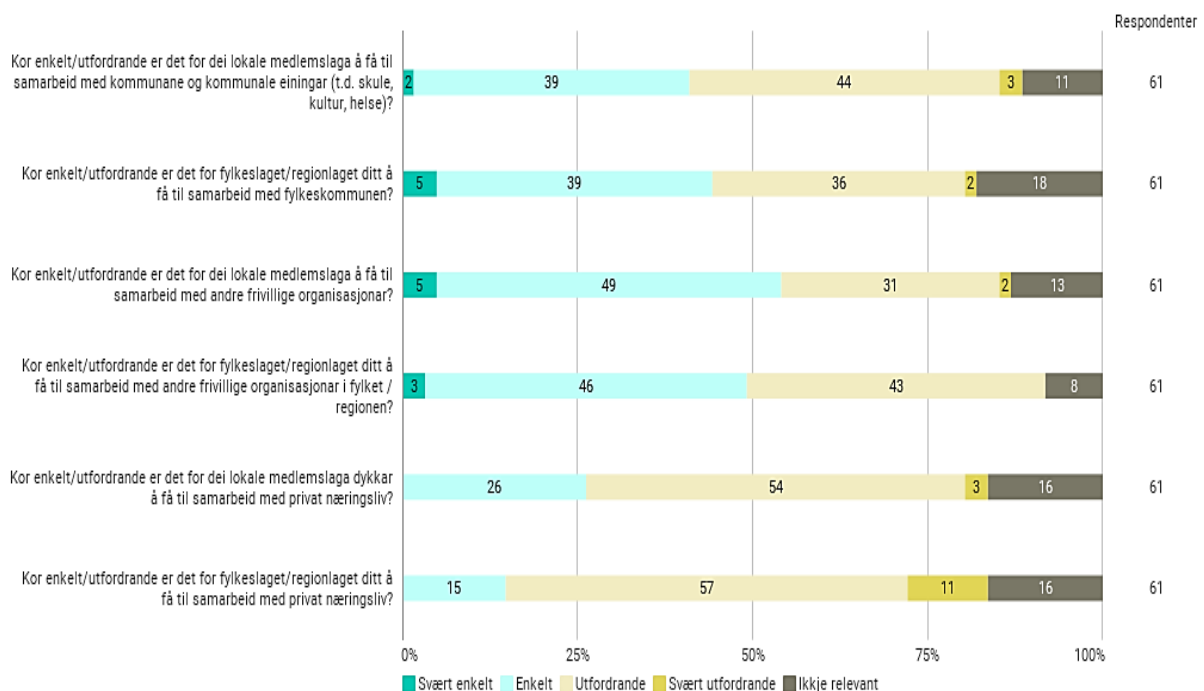
Idrettsanlegg og friluftslivsanlegg som har fått midlar gjennom spelemiddelordninga er i hovudsak eigd anten av kommunane, eit idrettslag eller eit grendelag. Det er registrert om lag 7700 idrettsanlegg i Vestland fylke. Årleg handsamar fylkeskommunen rundt 600 søknadar om midlar til etablering eller rehabilitering av anlegg til idrett og fysisk aktivitet.

2.6 Samhandling med andre sektorar

Frivillig sektor er ein viktig samfunnsaktør, og samhandlar med offentleg og privat sektor på mange ulike måtar og område.

I spørjeundersøkinga blant regionale frivillige organisasjonar i Vestland desember 2020 (fotnote) fordeler organisasjonane seg omtrent likt mellom enkelt og utfordrande på spørsmålet om samarbeid mellom kommunane og dei lokale medlemslaga, medan ein litt større andel meiner at samarbeidet mellom fylkeskommunen og regionlaget/fylkeslaget er enkelt.

Eit fleirtal av organisasjonane svarar at det er enkelt for dei lokale medlemslaga og fylkeslaget/regionlaget å få til samarbeid med andre frivillige organisasjonar. Vidare svarar godt over halvparten at det er utfordrande for dei lokale medlemslaga å få til samarbeid med privat næringsliv, og meir enn 2/3 at dette er utfordrande for fylkeslaget/regionlaget.

Samarbeid med privat sektor

Mange bedrifter og stiftingar støttar lag og organisasjonar økonomisk med sponsor- og prosjektmidlar. Andre eksempel på private dugnadsbidrag er mellom anna gratis tenester frå bedrifter og privatpersonar ved oppføring av idrettsanlegg, turstiar, kulturhus etc.

Staten si gåveforsterkingsordning inneber at gaver frå private (personar eller føretak) på over 100 000 kr til ulike kunst- og kulturformål, kan utløyse statleg gåveforsterking på 25 % av beløpet.²⁶ Givarar kan få skattefrådrag for pengegaver til frivillige lag og organisasjonar.²⁷

Lotteri- og stiftelsestilsynet viser i ei undersøking²⁸ at norske stiftingar deler ut nær 6 milliardar kr i året. Nær 1,7 milliardar kr blei delt ut til formål innanfor kultur og idrett i 2019, 1,3 milliardar kr gjekk til humanitært arbeid og bistand, og 800 millionar kr til forskning. Det er registrert 630 stiftelsar som har Vestland som nedslagsfelt.

Samarbeid med offentleg sektor

Mange offentlege tenestetilbod starta i si tid som tiltak i regi av organisasjonar, t.d. aldersheimar, barnehagar og helsestasjonar. Også i dag tar frivillige organisasjonar tak i samfunnsoppgåver, og organisasjonar blir oppretta på bakgrunn av nye behov.

Kommunane og frivillige organisasjonar samarbeider på mange ulike måtar. Enkelte kommunar støttar lag og organisasjonar i form av gratis/rimeleg lån av lokale²⁹ eller dei kan gi økonomisk støtte og tilskot. Kommunane kan samarbeide med ulike råd, som amatørkulturråd, musikkråd og idrettsråd. Frivillige organisasjonar bidreg med ulike tenester mot helse- og omsorgssektoren, både «gratis» tiltak som t.d. besøksvenner, eller kommunen finansierer ikkje-lovpålagde oppgåver som frivillige organisasjonar utfører. Verdighetssenteret³⁰ har gjennom sitt arbeid tatt ansvaret m.a. for å utdanne frivilligkoordinatorar, som skal koordinere frivillig innsats innanfor eldreomsorga.

På andre område, som kultur, idrett, friluftsliv og barne- og ungdomsarbeid, er det også eksempel på samarbeid, til dømes med barn og unge i familiar med vedvarande låginntekt, personar med ulike utfordringar og eldre. Andre døme kan vere frivillige organisasjonar som samarbeid med biblioteket om arrangement eller som bidreg med aktivitetar i SFO.

Frivilligpolitikk

Samarbeidet med dei frivillige er ulikt strukturert i kommunane. Det er behov for ein aktiv lokal frivilligpolitikk for å etablere godt samarbeid.³¹ Frivillighet Norge har utarbeidd eit kart med oversikt over kommunar som har ein heilskapleg frivilligpolitikk, eller som er i ferd med å utarbeide ein slik.³² Per desember 2020 har fire kommunar i Vestland ein vedteken frivilligpolitikk, og fleire er i prosess. Kartet blir oppdatert tre gongar i året.

Frivilligsentralar

Frivilligsentralane kan vere kommunale eller er delvis finansiert av kommunen, og arbeider med å koordinere frivillig arbeid. I følge Norges Frivilligsentralar³³ er det i dag om lag 465 frivilligsentralar i Norge, fordelt på 308 kommunar. Felles for dei er at dei skal fungere som ein lokalt forankra møteplass og nærmiljøsentral, open for alle som har lyst til å delta innan frivillig verksemd. Det er 55 frivilligsentralar i Vestland tilknytt nettverket Vestland Frivilligsentralar.

²⁶ <https://www.regjeringen.no/no/dep/kud/tilskudd/gaveforsterkningsordning-for-museer/id751745/>

²⁷ <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/rapportering-og-bransjer/bransjer-med-egne-regler/frivillige-og-ideelle-organisasjoner/skatt-for-gaver/>

²⁸ [Norske stiftelsar delar ut 6 milliardar i året - Lotteri- og stiftelsestilsynet \(lottstift.no\)](https://www.ssb.no/statbank/table/11761/)

²⁹ <https://www.ssb.no/statbank/table/11761/>

³⁰ <https://www.verdighetsenteret.no/>

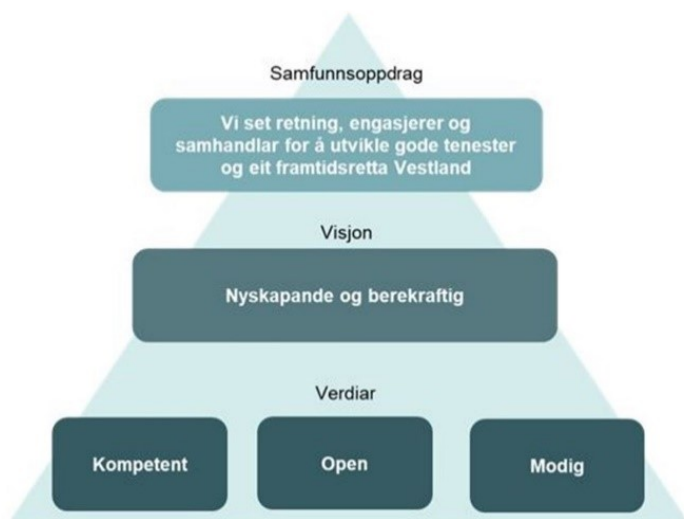
³¹ <https://www.frivillighetnorge.no/nyheter/helhetlig-frivillighetspolitikk-gir-gode-resultater/>

³² https://www.nyhetsgrafikk.no/hosting_kunder/kart-frivillighetnorge-2020/

³³ <https://frivilligsentral.no/nettverk>

3 Mål og planar i Vestland fylkeskommune

Visjon og verdier i Vestland fylkeskommune

Samfunnsoppdraget, visjonen og verdiane til Vestland fylkeskommune ligg til grunn for alt arbeidet i fylkeskommunen. Visjonen «Nyskapande og berekraftig» stakar ut den langsiktige kursen for den regionale politikken, og ligg til grunn for alle planar og strategiar. Verdiane «Kompetent», «Open» og «Modig» er viktige i arbeidet med å utvikle organisasjonen.

Utviklingsplan for Vestland 2020-2024

Regional utviklingsplan for Vestland 2020-2024³⁴ definerer langsiktige mål for samfunnsutviklinga, prioriterer strategiar for å oppnå måla og kva regionale planar vi skal utarbeide, revidere eller vidareføre dei neste fire åra. Frivilligpolitikk og frivillig arbeid blir trekt fram under fleire område, men er spesielt knytt til kultursektoren. Utviklingsplanen definerer fire hovudmål: 1) Vestland som det leiande verdiskapingsfylket og nasjonal pådrivar for eit regionalisert og desentralisert Norge. 2) Klima og miljø som premiss for samfunnsutvikling. 3) Lokalsamfunn som ramme for gode kvardagsliv. 4) Like moglegheiter til å delta i verdiskaping.

Det blir peika på at dei frivillige er ein viktig del av idretts- og kulturlivet i Vestland. Ei av utfordringane er å få eit godt samarbeid mellom frivillige, profesjonelle og det offentlege. Frivillig sektor blir omtala under mål 4 «Like moglegheiter til å delta i verdiskaping», og særskilt under strategi 4.1 «Vestland skal fremje opne og inkluderande arenaer for deltaking i kultur, frivillig arbeid og sivilsamfunn». Det vil bli utarbeidd ein ny, samla regional plan for kultur, idrett og friluftsliv, der frivilligheita vil vere ein viktig samarbeidspart. Det er vedtatt å vidareføre noverande regionale planar for folkehelse.

Regionale planar for folkehelse

Regional plan for folkehelse i Sogn og Fjordane (2015-2025) og Hordaland sin regionale plan for folkehelse (2014-2025) gjeld framleis. I begge planane er det mål om å styrke frivillig sektor. Planane legg til grunn at eit godt samarbeid mellom frivillig og offentleg sektor vil gjere det mogleg å lykkast betre med inkludering og medverknad i nærmiljø og lokalsamfunn.

Regional plan for kultur

Regional plan for kultur i Sogn og Fjordane 2019-2027, *Kultur for alle* og regional kulturplan for Hordaland 2015-2025, *PREMISS: KULTUR* slår fast dei kulturpolitiske måla for fylket. Det vil bli vedtatt ny regional kulturplan, etter planen i 2022. Frivillig arbeid innan kultur, idrett, friluftsliv og inkludering er svært viktige område i regional plan for kultur.

³⁴ <https://www.vestlandfylke.no/globalassets/planlegging/regional-planstrategi/utviklingsplan-for-vestland-vedteken-nett.pdf>

Andre planar og strategiar

I 2019 vart *anleggspolitikk for Vestland fylkeskommune*³⁵ vedtatt med mål om å byggje føremålstenlege anlegg innan idrett og fysisk aktivitet. Det er også vedtatt å utarbeide ein e-sportsstrategi for Vestland.

Vestland fylkeskommune signerte hausten 2020 ein samarbeidsavtale med Tverga og med Lokale og Anlægsfonden (LOA) knytt til prosjektet *nyskapande aktivitetsanlegg 2020-2023*. Vestland fylkeskommune er ein av i alt fem samarbeidspartar i prosjektet «Dugnad for økt deltakelse» i regi av Frivillighet Norge. Målet er å skape frivillighet for alle og å inkludere fleire frå grupper som står i fare for einsemd. Prosjektet er støtta av Helsedirektoratet.

4 Internasjonale og nasjonale mål, undersøkingar og forskning

4.1 FN sine berekraftsmål

FN sine berekraftsmål er verda sin felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, nedkjempe ulikskap og stoppe klimaendringane innan 2030. Eit av hovudprinsippa i berekraftsmåla er at ingen skal utelatast (leaving no one behind). Menneske med nedsett funksjonsevne, flyktningar, etniske og religiøse minoritetar, jenter og urfolk er høgt representert blant dei som lever i fattigdom og deltar mindre i sosiale, kulturelle og fritidsaktivitetar.

Vestland fylkeskommune vil styrke innsatsen for dei mest sårbare gruppene i samfunnet. I Utviklingsplan for Vestland 2020-2024³⁶ blir det slått fast at FN sine berekraftsmål skal vere overordna og førande for samfunnsutviklinga i Vestland.

37

I regjeringa sine forventningar til regional og kommunal planlegging 2019-2023³⁸ blir det slått fast at FN sine berekraftsmål skal ligge til grunn. Dette gjer frivillig sektor si rolle i kommunale og fylkeskommunale planstrategiar aktuelle. Dette gjeld kanskje særleg berekraftsmåla om:

- God helse (3)
- Innovasjon og infrastruktur (9)
- Mindre ulikskap (10)
- Berekraftige byar og lokalsamfunn (11)
- Ansvarleg forbruk og produksjon (12)
- Fred, rettferd og velfungerande institusjonar (16)
- Samarbeid for å nå måla (17)

³⁵ <https://www.vestlandfylke.no/globalassets/idrett-og-friluftsliv/anleggspolitikk.pdf>

³⁶ <https://www.vestlandfylke.no/globalassets/planlegging/regional-planstrategi/utviklingsplan-for-vestland-vedteken-nett.pdf>

³⁷ <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal?lang=nno-NO>

³⁸ <https://www.regjeringen.no/contentassets/cc2c53c65af24b8ea560c0156d885703/nasjonale-forventninger-2019-nn.pdf>

4.2 Nasjonale rammer og mål for frivillig sektor

Både **kulturlova**³⁹, **folkehelselova**⁴⁰ og **barnevernlova**⁴¹ har frivillig sektor som del av lovområdet.

Gjennom **kulturmeldinga**, Meld. St. 8 (2018-2019), *Kulturens kraft*⁴², har regjeringa definert dei overordna kulturpolitiske måla, mellom anna at kulturlivet skal fremje danning og kritisk refleksjon, tilby møteplassar og bygge fellesskap.

Gjennom **frivilligheitsmeldinga**, Meld. St. 10 (2018-2019), *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig*⁴³ sette regjeringa fire frivilligheitspolitiske mål: 1. Brei deltaking, 2. Ein sterk og uavhengig sektor, 3. Forenklingsreform, 4. Ein samordna frivilligheitspolitikk.

I **idrettsmeldinga**, Meld. St. 26 (2011-2012) *Den norske idrettsmodellen* er det overordna målet og visjonen «idrett og fysisk aktivitet for alle». Regjeringa vil legge fram ny idrettsmelding våren 2021.

I **friluftslivsmeldinga**, Meld. St. 18 (2015-2016) *Friluftsliv – Natur som kilde til helse og livskvalitet*⁴⁴, vil regjeringa ta vare på friluftsliv som ein levande og sentral del av norsk kulturarv og nasjonal identitet, og som kjelde til høgare livskvalitet og betre helse for alle.

Kulturmiljømeldinga, Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*⁴⁵ tek til orde for at kompetansen som finst i det frivillige, i større grad må inkluderast i kulturmiljøforvaltinga sitt arbeid.

I **folkehelsemeldinga**, Meld. St. 19 (2018-2019) *Folkehelsemeldinga – Gode liv i eit trygt samfunn*⁴⁶, legg regjeringa vekt på at folkehelsearbeid er tverrfagleg og at frivillig sektor, organisasjonar, næringslivet og offentlege myndigheiter må samarbeide om innsatsen.

I Meld. St. 15 (2017-2018) **Leve hele livet** – *En kvalitetsreform for eldre*, slår regjeringa fast at frivillig sektor er ein viktig arena for å fremje integritet, sosial tilhøyrse og deltaking.

Kulturdepartementet har varsla at dei vil leggje fram ei **barne- og ungdomskulturmelding** våren 2021.

I 2015 la Kulturdepartementet fram **frivilligerklæringa**, i dialog med KS og Frivillighet Norge⁴⁷. Frivilligerklæringa skal styrke samspelet mellom det offentlege og frivillig sektor og slår fast at frivillig sektor er eit eige politikkområde som må bli sikra medverknad.

Helsedirektoratet har løyvd ca. 54 millionar kr til **Program for folkehelsearbeid 2017-2027**⁴⁸ i Vestland. Dette er ei satsing for å fremje barn og unge si psykiske helse og livskvalitet i kommunane. Frivillige organisasjonar og frivillig aktivitet har ei sentral rolle i dette arbeidet.

³⁹ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2007-06-29-89>

⁴⁰ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29?q=folkehelse>

⁴¹ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

⁴² <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20182019/id2620206/>

⁴³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20182019/id2621384/?ch=1>

⁴⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-18-20152016/id2479100/>

⁴⁵ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20192020/id2697781/>

⁴⁶ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20182019/id2639770/>

⁴⁷ <https://www.regjeringen.no/contentassets/99f8110d39674f3494ec9668be846c09/frivillighetserklaeringen-hefte.pdf>

⁴⁸ <https://www.helsedirektoratet.no/tema/folkehelsearbeid-i-kommunen/program-for-folkehelsearbeid-i-kommunene>

4.3 Frivilligheita i Norge: Ressursar og forskning

Den frivillige innsatsen i Norge er stigande og representerer store verdier. Det er skapt solide strukturar rundt frivillig sektor i form av økonomiske ressursar, paraplyorganisasjonar og miljø som forskar på sektoren. Samtidig er frivilligheita i stadig endring og utvikling.

4.3.1 Nasjonale paraplyar for frivillighet

Frivillighet Norge er frivillig sektor sitt interessepolitiske samarbeidsforum med over 300 medlemsorganisasjonar med til saman over 50 000 lokallag i heile Norge⁴⁹.

Rekrutteringsplattformane frivillig.no og ungfritid.no, «Knekk inkluderingskoden», Frivillighetens år 2022 og arbeidet med lokal frivilligheitspolitikk er viktige satsingar i Frivillighet Norge. Vestland fylkeskommune og Frivillighet Norge signerte hausten 2020 ein intensjonsavtale om samarbeid⁵⁰.

I tillegg til Frivillighet Norge finst det fleire nasjonale paraplyorganisasjonar innan frivillig sektor. Nokre av dei største er **Norges idrettsforbund**, **Landsrådet for Noregs barne- og ungdomsorganisasjonar (LNU)**, **Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO)**, **Unge funksjonshemmede**, **Norsk friluftsliv**, **Norges kulturvernforbund** og **Norsk Musikkråd**.

4.3.2 Nasjonale tal og undersøkingar

Kvart år sidan 2014 har Frivillighet Norge og Kantar gjennomført den årlege befolkningsundersøkinga **Frivilligheitsbarometeret**. Undersøkinga frå 2020⁵¹ viser mellom anna at:

- 66 % har gjort frivillig arbeid det siste året, ein auke frå året før.
- 9 % gjer meir enn ti timar frivillig arbeid kvar månad.
- Eldre er betre representerte enn yngre grupper i frivillig arbeid, og menn meir enn kvinner.
- Høgare utdanna er betre representerte enn dei med låg utdanning.
- Andelen som gjer frivillig arbeid er lågast blant dei med lågare inntekt.
- 74 % svarar at dei har vore medlem i ein frivillig organisasjon, ein liten auke frå 2019.
- Det er høgast tal for medlemsskap og deltaking i organisasjonar innan idrett, lokalmiljø og kultur.

I Frivilligheitsbarometeret 2019⁵² svarte 52 % av dei som ikkje er frivillige at dei kan tenke seg å gjere frivillig arbeid for ein aktivitet eller sak dei er opptatt av.

Rapporten **Ung Frivillighet 2018**⁵³ frå Landsrådet for Noregs barne- og ungdomsorganisasjonar (LNU) viser at det har vore god vekst i den unge frivilligheita, om ein ser på talet teljande medlemmer i organisasjonane tilknytt LNU. I 2004 var det omlag 300 000 teljande medlemmer, i 2018 var talet over 400 000.

Statistisk sentralbyrå (SSB) sitt **satellitrekningskap for ideelle og frivillige organisasjonar**⁵⁴ viser at den frivillige innsatsen i Norge er stigande. Denne viser at det vart utført uløna frivillig innsats tilsvarende 142 000 årsverk i 2018. Verdien av dette var rekna til å vere nesten 78 milliardar kr. Dei viktigaste inntektskjeldene til ideelle og frivillige organisasjonar i 2018 var, i følgje satellitrekningskapen, hushaldningar med nær halvparten av midlane, etterfølgt av staten med om lag ein fjerdedel, kommunar og fylkeskommunar med om lag 17 % og andre finansieringskjelder på ca. 12 %.

⁴⁹ <https://www.frivillighetnorge.no/>

⁵⁰ <https://innsyn.vfk.no/Innsyn/RegistryEntry/DocumentDetails/121536?SourceDatabase=>

⁵¹ <https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/frivillighet-norge/frivillighetsbarometeret-2020-til-nett.pdf?mtime=20201204102701&focal=none>

⁵² <https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/frivillighet-norge/pdf/Frivillighetsbarometeret2019-04.09.19.pdf?mtime=20191217083449>

⁵³ <https://www.lnu.no/wp-content/uploads/2018/10/lnu-r16-ung-frivillighet-2018.pdf>

⁵⁴ <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/statistikker/orgsat>

I **Levekårsundersøkinga**⁵⁵ blir befolkninga si deltaking på ulike samfunnsarenaer, som t.d. medlemskap og aktivitet i frivillige organisasjonar, kartlagt. Tala viser at berre 22 % av personar som er 16 år og eldre ikkje er medlem i ein organisasjon, medan 48 % er medlem i to eller fleire.

Organisasjonsmedlemskap og deltaking for personar 16 år og over. 2020	
	Prosent
Er ikkje medlem i nokon organisasjonar	22
Er ikkje <i>aktivt</i> medlem i nokon organisasjonar	53
Er medlem i to eller fleire organisasjonar	48
Er <i>aktivt</i> medlem i to eller fleire organisasjonar	17

38 % har utført gratisarbeid for ein organisasjon siste år. I snitt arbeider dei frivillige om lag 79 timar pr. år. Eldre over 67 år er dei som utfører mest gratisarbeid, med 119 timar per år.

4.3.3 Forsking på frivillighet

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor⁵⁶ er eit samarbeidsprosjekt mellom NORCE Uni Research Rokkansenteret i Bergen og Institutt for samfunnsforskning i Oslo.

I 2020 kom senteret med rapporten *Organisasjonslandskap i endring 2009-2019*⁵⁷. Rapporten viser at frivillig sektor styrkar seg på mange område ved å fylle nye behov i befolkninga. Det blir fleire lokale og nasjonale organisasjonar, og det er vekst i tal medlemmer. Justert for befolkningsveksten har gjennomsnittleg tal på medlemskap lagt stabilt på rundt 1,9 per innbyggjar sidan 2009.

Både lokalt og nasjonalt oppfattar organisasjonane i stor grad økonomien som tilfredsstillande eller god, og det blir fleire løna tilsette i organisasjonane. Vidare viser rapporten at frivillig sektor i mindre grad er ideologisk basert og meir orientert mot fysiske og kulturelle utfaldingsmoglegheiter, eigenorganisering og sosial deltaking. Den viser også at frivilligheita har fått auka kontakt med myndighetene.

Av negative utviklingstrekk peikar rapporten på underrepresentasjon av kvinner og innvandrarar i styre og leiinga av organisasjonar. Vidare er ulik deltaking knytt til sosiale forskjellar nemnt som ei utfordring. Det er også ei forskyving der yngre deltar i mindre grad som medlemmer enn eldre aldersgrupper. Mykje av aktiviteten blant yngre aldersgrupper er gjerne i form av frivillig aktivitet utan medlemstilknytning.

I 2020 gav senteret ut rapporten *Finansiering av frivillighet*⁵⁸ som ser på økonomien i frivillig sektor og korleis kommunal frivilligheitspolitikk og statleg politikk påverkar rammevilkåra til lokale frivillige organisasjonar. Rapporten viser mellom anna at inntektskjeldene i frivillig sektor delvis har endra seg dei siste åra, der andelen eigengenererte inntekter (kontingentar, deltakaravgifter, arrangement etc.) har gått noko ned, medan andelen private bidrag i form av gåver, sponing, utlodding m.m., samt offentleg støtte har gått opp. Momskompensasjon, spelemidlar og Grasrotandelen har også etablert seg som viktige inntektskjelder.

⁵⁵ <https://www.ssb.no/orgakt>

⁵⁶ <https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/>

⁵⁷ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2639499/Organisasjonssamfunn%20i%20endring.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁵⁸ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2639506/Finansiering%20av%20frivillighet.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor har også forska på kommunal frivilligheitspolitikk⁵⁹. Rapporten viser at kommunar med vedtatt frivilligheitspolitikk samarbeider betre med frivillige organisasjonar, spesielt om integrering. Rapporten *Lokalt beredskapsarbeid*⁶⁰ som senteret gav ut i 2020 viser at samarbeidet mellom frivillige og politiet fungerer godt i beredskapsarbeidet, men at samarbeidet er meir variabelt mellom frivillige og kommunane.

I senteret sin rapport *Sivilsamfunnsdeltaking blant innvandrere i Norge*⁶¹ frå 2020 kjem det fram at 17 % av innvandrarakar deltar i frivilligheita, noko som er markant lågare enn andelen norskfødde som er frivillige (39 %). Rapporten peikar på at det er ein samanheng mellom frivillig arbeid og tillit blant innvandrarakar, og at yngre er meir aktive enn eldre. Den viser også ein samanheng mellom frivillig arbeid og politisk engasjement gjennom deltaking i lokalval.

I 2014-2017 var senteret involvert i forskingsprosjektet *Frivillig innsats og motivasjon i Norge og Skandinavia*.⁶² Prosjektet viste mellom anna at sterke velferdsstatar bidrar til å auke frivillig engasjement. Dette står i kontrast til mellom anna amerikansk forskning som slår fast at ein omfattande offentleg sektor har negativ effekt på frivillig engasjement, den såkalla «crowding out»-teorien. Forklaringa på funna i Skandinavia kan henge saman med politiske mål om at det skal vere lett å stifte foreiningar. Samtidig støttar det offentlege frivilligheita økonomisk. Vidare er det tverrpolitisk semje om å omfordele gjennom velferdsstaten. Dermed har dei fleste innbyggjarane ressursar til å engasjere seg i frivillige organisasjonar. Forskingsprosjektet viser også at nyare former for digital frivilligheit og lausare medlemskapstilknytning, ikkje ser ut til å gå ut over det frivillige engasjementet i organisasjonane. Dei ulike formene for frivillig engasjement supplerer kvarandre.

Nordisk ministerråd sin rapport *Frivilligarbete i Norden – sammanhållning i en ny tid*⁶³ frå 2020 viser at dei nordiske landa ligg på topp i Europa når det gjeld deltaking i frivillig arbeid. Den nordiske modellen for frivillig arbeid skil seg frå mange andre land, der frivilligheita ofte er altruistisk – med hjelp til grupper som treng det som eit viktig mål. I Norden handlar frivilligarbeidet ofte om fritidsaktivitetar. Nordisk ministerråd meiner *tillit* er eit nøkkelord, og at denne er «eksepsjonelt høg» i Norden. Tillit handlar om stor tiltru til myndigheitene og stort innslag av engasjement gjennom medlemskap i ulike foreiningar og organisasjonar. Frivilligheita har gjerne nær relasjon til den politiske sfæren. Ein ser også endringar i form av profesjonalisering av organisasjonane og auka tilvekst av grasrotinitiativ, spesielt innan klima- og miljøengasjement. Rapporten viser ein tendens til at forholdet mellom frivilligarbeid og organisasjonsliv blir svakare – og at fleire engasjerer seg frivillig utan å vere medlem i ein organisasjon.

I følgje Lorentzen & Midtsundstad si bok **Frivillighet. Nye former for frivillig arbeid i norske kommuner**⁶⁴ (2020) aukar den frivillige innsatsen frå enkeltpersonar som ikkje er medlem av eller representerer ein organisasjon. I boka ser ein på korleis frivillig og kommunal sektor i lag kan utløyse ressursar. Samskaping, sosial innovasjon, sosialt entreprenørskap og empowerment er nemnt som ulike nye måtar å samarbeide på som gjerne involverer både offentleg tilsette, frivillige, ulike innbyggjargrupper, enkeltindivid og næringslivet.

I rapporten **Seniorers engasjement i og for frivillige organisasjoner**⁶⁵ blir det vist til ein rapport frå EU i 2011, der eldre stort sett blir skildra som mottakarar av frivillig arbeid. Dette blir tilbakevist i

⁵⁹ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2638301/Kommunal%2bfrivillighetspolitikk.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

⁶⁰ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2638300/Lokalt%2bberedskapssamarbeid.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

⁶¹ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2636124/Sivilsamfunnsdeltaking%2bblant%2binnvandrarakar%2bi%2bNoreg.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁶² <https://www.samfunnsforskning.no/prosjekter/frivillig-innsats-og-motivasjon-i-norge-og-skandinavia.html>

⁶³ <https://pub.norden.org/nord2020-028/#>

⁶⁴ Lorentzen & Midtsundstad 2020. Frivillighet. Nye former for frivillig arbeid i norske kommuner, s. 13

⁶⁵ https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/frivillighet-norge/pdf/Rapportseniorersengasjement_LR_V5.pdf?mtime=20191217083428

rapporten. Inkludering i frivillig arbeid gir generelt betre helse hjå eldre, og gir frivilligheita erfaring og innsats. **Frivillighetsbarometeret 2019** viser at grupperinga 60 + blir skildra som stabile, til å stole på, har høg tillit og er ei gruppe med ferdigheiter og kunnskap som kan brukast i alle typar frivilligarbeid. Ei undersøking i regi av Frivillighet Norge viser at eldre er den aldersgruppa med mest frivillige, heile 71 % i aldersgruppa 67-79 år.⁶⁶

I boka **Frivillighet. Nye former for frivillig arbeid i norske kommuner** blir det peikt på fleire utfordringar knytt til deltaking. Ei av desse er at barn frå låginntektsfamiliar deltar i mindre grad i organiserte aktivitetar enn andre barn. Dette gjeld spesielt jenter med ikkje-vestleg bakgrunn. Innvandrarbefolkninga er i det heile noko underrepresentert når det gjeld organisasjonsdeltaking og frivillig engasjement (Lorentzen & Midtsundstad 2020, s. 12).

I boka har Lars U. Kobro interessante analysar som gjeld endringar og nye trendar innan frivilligheita.⁶⁷ *Samskaping* som modell for lokalsamfunnsutvikling og fornying får i desse dagar stor merksemd innanfor forskning og politikktutforming. Samskaping er prosessar der velferd blir planlagt og produsert på tvers av fag og kompetanse med likeverdige aktørar frå ulike sektorar involvert. Frivillige er ein slik aktør, og dette opnar for nye former for frivillighet.

Lars U. Kobro meiner at frivilligheita i framtida kan få ei utvida rolle som *sosiale entreprenørar* ved å levere tenester i velferdssamfunnet. Kobro meiner dette bryt med klassisk frivillighet, men likevel er fullt av idealisme, vågemot og pionerånd, og dermed kanskje tar form som frivillighet i ei ny rolle.

4.3.4 Frivillig sektor og korona-pandemien

I ei tid der vi framleis er prega av **korona-pandemien** vil vi avslutningsvis vise til nokre undersøkingar som gjeld effektane for frivillig sektor. Allereie i mai 2020 la Frivillighet Norge fram ei undersøking⁶⁸ som viste at frivilligheita var bekymra for økonomien. I november 2020 arrangerte Frivillighet Norge, Helsedirektoratet og Helse- og omsorgsdepartementet ein digital konferanse om unge si psykiske helse under pandemien.⁶⁹ Petter Bae Brandtzæg, ved Universitetet i Oslo, delte då frå si forskning om ungdom og nedstenginga av samfunnet. 86 prosent av ungdomane som deltok i undersøkinga svarte at dei var fornøgd med livet før koronakrisa, medan berre 49 prosent var det etter koronatiltaka. Eit av svara på denne utfordringa kom frå psykolog Peder Kjøs under den same konferansen. Han tilrådde ungdom å melde seg inn i ein organisasjon og engasjere seg i frivillig arbeid.

Norges idrettsforbund gjorde i mai 2020 ei kartlegging⁷⁰ som estimerte milliardtap for idretten som følge av korona-situasjonen. Fire av ti idrettslag svarte at dei vurderer varig reduksjon av aktivitetstilbodet. Norsk musikkråd og Kulturalliansen gjorde i oktober 2020 ei kartlegging⁷¹ blant lokale lag som viste forsiktig optimisme, men likevel uro for konsekvensane av koronakrisa.

Senter for sivilsamfunn og frivillig sektor la hausten 2020 fram ei undersøking⁷² som viser at meir enn ein av fire nordmenn har gjort frivillig innsats under koronakrisa. Mange har også bidratt med pengar til frivillige organisasjonar i tilknytning til korona-pandemien.

Undersøkinga blant regionale frivillige organisasjonar i Vestland frå desember 2020 (fotnote) viser at så nær som alle organisasjonar har opplevd korona-pandemien som utfordrande eller svært utfordrande både i dei lokale medlemslaga og i fylkeslaget/regionlaget. Veldig mange av organisasjonane har opplevd det som utfordrande eller svært utfordrande å gjennomføre aktivitetar under pandemien. Lyspunktet er likevel at over halvparten svarar at dei trur det blir enkelt å gå tilbake til ein normalsituasjon etter at korona-pandemien er over.

⁶⁶ <https://www.viover60.no/artikler/mennesker/frivillig-gjor-lykkeligere/>

⁶⁷ Lorentzen & Midtsundstad 2020. Frivillighet. Nye former for frivillig arbeid i norske kommuner, s. 135-154

⁶⁸ <https://www.frivillighetnorge.no/nyheter/frivilligheten-bekymret-for-fremtiden/>

⁶⁹ <https://www.frivillighetnorge.no/nyheter/hvordan-p%C3%A5virker-korona-ungdoms-psykiske-helse/>

⁷⁰ <https://www.idrettsforbundet.no/tema/koronavirus/artikler/norsk-idrett-har-et-estimert-nettotap-pa-15-milliarder-kroner-grunnet-koronakrisen/>

⁷¹ <https://www.musikk.no/nmr/nyheter/med-hap-om-bedring>

⁷² <https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/aktuelt/nyheter/stort-frivillig-bidrag-under-koronakrisen.html>

5 Oppsummering: Moglegheiter og utfordringar for frivillig sektor i framtida

Frivilligheita i Vestland er stor, mangfaldig og svært viktig. Vestland fylkeskommune vil gjennom dette kunnskapsgrunnlaget gje eit bilete av frivillig sektor i Vestland i dag, og peike på nokre tendensar og utviklingstrekk. Frivilligheita er i stadig endring, slik samfunnet er i endring. Dette byr på utfordringar, men også moglegheiter.

Med bakgrunn i undersøkingar og forskning vi har presentert her, vil vi peike på nokre av dei moglegheitene og utfordringane vi ser for frivillig sektor i Vestland i framtida:

- Endra frivillig engasjement. Den frivillige innsatsen er stabil, men fleire engasjerer seg som privatpersonar og ikkje som representant for ein organisasjon.
- Enkelte medlemsorganisasjonar opplever fråfall. Færre er medlemmer i ideologiske, verdiorienterte organisasjonar og fleire i organisasjonar der ein kan utfalde seg fysisk eller kulturelt.
- Nye organisasjonsformer. Fleire lokale lag blir stifta utan å vere tilknytt ein nasjonal organisasjon. Fleire heildigitale foreiningar blir etablert.
- Rekruttering er utfordrande. Ein stor del av dei regionale frivillige organisasjonane i Vestland peikar på rekruttering av medlemmer generelt og medlemmer til verv som utfordrande.
- Inkludering er utfordrande. Ein stor del av dei regionale frivillige organisasjonane peikar på inkludering og rekruttering av etniske og kulturelle minoritetar og menneske med nedsett funksjonsevne som utfordrande.
- Endra økonomi. Ein større del av inntektene kjem frå private hushaldningar og privat sektor. Det offentlege bidrar framleis sterkt.
- Endra frivilligheit etter koronaen? Koronapandemien kan ha svekka frivilligheita økonomisk og kan medføre at ein del sluttar å engasjere seg som frivillige.
- Velferdsstaten er i endring. Frivillig sektor kan få større ansvar for offentlege tenester.
- Nye styringsideal i det offentlege. I framtida kan politikk og offentlege tenester i større grad bli resultat av samskaping mellom det offentlege, det private og sivilsamfunnet sine organisasjonar.
- Endra demografi. Det blir stadig fleire eldre, som både kan bidra som frivillige, og ha behov for frivillig hjelp og innsats.
- Underrepresentasjon av innvandrarar i frivilligheita og i styring og leiing.
- Underrepresentasjon av kvinner og ungdom i styring og leiing av frivillig sektor.
- Dårlig privatøkonomi hindrar ein del i å delta i aktivitetar og frivillig arbeid.
- Menneske med nedsett funksjonsevne opplever utfordringar med å delta i aktivitetar og frivillig arbeid.
- Behov for nettverk og kompetanse. Dei regionale frivillige organisasjonane i Vestland kan styrke samarbeidet og arbeidet sitt om det blir satsa på nettverk og kompetanseutvikling.
- Behov for styrka samarbeid. Frivillige organisasjonar og offentleg sektor kan styrke kvarande gjennom tettare samarbeid og samhandling.
- Kommunar med vedtatt frivilligpolitikk samarbeider betre med frivilligheita, spesielt innan integrering. Fylkeskommunen og kommunane i Vestland bør arbeide med og vedta frivilligstrategiar i samarbeid med frivillig sektor.

Med desse punkta som utgangspunkt tilrår «frivilliggruppa» i Vestland fylkeskommune å styrke frivilligpolitikken i Vestland, ved at det blir sett i gang arbeid med ein strategi for frivillig sektor i Vestland med satsingar og mål for å løfte frivilligheita.

6 Avslutning

Mange har kome med bidrag til kunnskapsgrunnlaget. Vi har gjennomført ei spørjeundersøking blant regionale frivillige organisasjonar i Vestland og vi har fått mange gode innspel frå referansegruppa for frivillig sektor. Vi har hatt møte med og fått innspel frå Vestland ungdomsutval, fylkeseldrerådet og rådet for menneske med nedsett funksjonsevne. Vi har hatt god dialog med og fått hjelp frå det nasjonale samarbeidsforumet Frivillighet Norge. I tillegg har vi brukt forskning, data og tal om frivillig sektor, og nytta oss av fagekspertisen i Vestland fylkeskommune.

Takk til alle som har bidratt!

Ei tverrfagleg gruppe med representantar frå ulike avdelingar og seksjonar har jobba med innhaldet i kunnskapsgrunnlaget. Dei som har deltatt i gruppa er:

Anne Mette Nesje Porten, seniorrådgjevar, plan, klima og folkehelse
Shahnaz Amin Haaq, seniorrådgjevar, inkludering, strategi og analyse
Ann Kristin Kjerland, seniorrådgjevar, kulturarv
Simen Lagesen Krogstie, rådgjevar, kulturformidling
Anja Angelskår Mjelde, seniorrådgjevar, bibliotekutvikling
Elin Molven, seniorrådgjevar, kunst- og kulturutvikling
Sigrun Espe, seniorrådgjevar, arkiv
Frank Tore Farsund Tveit, rådgjevar, idrett og friluftsliv
Åge Avedal (leiar), seniorrådgjevar, kunst- og kulturutvikling

I referansegruppa for frivillig sektor i Vestland har det vore med deltakarar frå følgjande organisasjonar: Sogn og Fjordane Røde Kors, Hordaland husflidslag, Norges Musikkorps Forbund Hordaland, Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon Vestland, Vestland idrettskrets, Sogn og Fjordane symfoniorkester, Nasjonalforeningen for folkehelsen, Hordaland krins av Norges speidarforbund, KFUK KFUM Sogn og Fjordane, Vaksenopplæringsforbundet Vestland, Hordaland Mållag, Ung i kor Vest, Amatørkulturrådet Askøy, AKKS Bergen, Vestland musikkråd, Sogn og Fjordane husflidslag, KFUK KFUM Bjørgvin, Vestland innvandrerråd, Kirkens Bymisjon Bergen og Voss, Pensjonistforbundet Sogn og Fjordane, Sogn og Fjordane ungdomslag, Bergen og Hordaland Turlag, Batteriet Vest-Norge og Norges Jeger- og Fiskerforbund Sogn og Fjordane.

7 Kjelder / referansar

Lorentzen, G., & Midtsundstad, A. (2020). *Frivillighet : nye former for frivillig arbeid i norske kommuner* (1. utgave.). Fagbokforlaget.

I notar gjennom teksten er det elles vist til rapportar, statistikkar mm som er tilgjengelege som nettressursar.

8 Vedlegg